

ХУУЛЬ ЗҮЙН
ҮНДЭСНИЙ ХҮРЭЭЛЭН

**“МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСАГ ЗАХИРГАА, НУТАГ
ДЭВСГЭРИЙН НЭГЖИЙГ ӨӨРЧЛӨХ АСУУДЛААР ОРОЛЦОГЧ
ТАЛУУДЫН САНАЛ АВАХ ЖУРАМ”-ЫГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХТЭЙ
ХОЛБОГДОН ГАРАХ ЗАРДЛЫН ТООЦОО**

2021

СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН

Улаанбаатар хот

Судалгааг захиалагч:

Төвлөрлийг сааруулах бодлогын дэмжлэг
төсөл

Судалгааг хянасан:

Х.Эрдэм-Ундрах

Захирал, Хууль зүйн ухааны доктор
(Dr.jur.)

Судалгааг удирдсан:

С.Сүхбаатар

Эрдэмтэн нарийн бичгийн дарга, Хууль
зүйн ухааны доктор (LL.D.)

Судалгааг гүйцэтгэсэн:

У.Азжаргал

Эрдэм шинжилгээний ажилтан

УДИРТГАЛ

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 57 дугаар зүйлийн 3-д “Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийг өөрчлөх асуудлыг эдийн засгийн бүтэц, хүн амын байршлыг харгалзан, тухайн нутгийн иргэдийн саналыг үндэслэн Засгийн газрын өргөн мэдүүлснээр Улсын Их Хурал шийдвэрлэнэ”, Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 13 дугаар зүйл “Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийг өөрчлөх” гэж тус тус заасан.

Иймд Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоог хийх аргачлал”-ыг баримтлан Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийг өөрчлөх асуудлаар оролцогч талуудын санал авах журмын төслийн /цаашид “төсөл” гэх/ дэх зардал, ачааллыг тооцоход санал боловсруулахад энэхүү судалгааны зорилго оршино.

Түүнчлэн энэхүү судалгаагаар хууль, тогтоомжийг хэрэгжүүлэх явцад хэдий хэмжээний зардал, ачаалал үүсгэхийг урьдчилан гаргах юм. Уг төсөлд иргэн, хуулийн этгээдэд зардал, ачаалал үүсгэх, үүрэг болгосон заалт тусгаагүй, харин төрийн байгууллагад зардал, ачаалал үүсгэх зохицуулалт байна. Иймд тухайн үүргийг хэрэгжүүлэх төрийн байгууллага буюу улсын төсөвт үүсэх зардал, ачааллыг аргачлалын дагуу тооцож үзлээ.

1. Хуулийн этгээдийн зардал: Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийг өөрчлөх асуудлаар оролцогч талуудын санал авах журмын төслийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотойгоор хуулийн этгээдэд заавал биелүүлэх шинжтэй үүрэг хариуцлага тусгагдаагүй тул аливаа хэлбэрийн зардал үүсэхгүй гэж үзэхээр байна.
2. Иргэний зардал: Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийг өөрчлөх асуудлаар оролцогч талуудын санал авах журмын төслийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан иргэнээс тодорхой хэмжээний мөнгөн зардал гарахаар байгаа бөгөөд гарах зардлын тооцоог аргачлалын 3 дугаар зүйлд заасны дагуу тооцон гаргалаа.
3. Төрийн байгууллагын зардал: Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийг өөрчлөх асуудлаар оролцогч талуудын санал авах журмын төслийг хэрэгжүүлэхэд төрийн байгууллагуудын оролцоо их, санал гаргах, санал хэлэлцэх, судалгаа, тайлан боловсруулах, ажлын хэсэг байгуулах, биечлэн болон цахим уулзалт, хэлэлцүүлэг хийх, мэдээлэл, танилцуулга хийх, хэвлэмэл хуудас тараах, нөлөөллийн шинжилгээ, үнэлгээ хийх, иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаар хэлэлцэх, иргэдийн саналыг хураах, санал тоолох, саналын дүнг тооцох, саналын дүн гаргах, саналын дүнг мэдээлэх зэрэг үйл ажиллагааг хийж гүйцэтгэхээр байгаа бөгөөд зардлын тооцоог гүйцэтгэх чиг үүрэг болон тус үүргийг гүйцэтгэх этгээдүүдэд хамааруулан аргачлалын 4 дүгээр зүйлд заасны дагуу тооцооллоо.

НЭГ. Иргэний зардал:

Хууль тогтоомжийн зохицуулалт	6.3.1. Өөрчлөлтийн төслийг сум, багийн иргэдэд 3 сарын дотор хэвлэмэл танилцуулга, уулзалт зэрэг хэлбэрээр мэдэгдэнэ. (өвөлжөө, хаваржаа, зусланд буух, отор нүүдэл хийх зэргээр алслагдсан болон цаг үеийн хүндрэл зэргийг тооцож аль болох мэдээлэл авах, мөн хариу хэлэх боломжийг олгох) 6.3.2. Өөрчлөлтийн төслийг дүүрэг, хорооны иргэдэд 45 хоногийн дотор цахим, хэвлэмэл, уулзалт зэрэг хэлбэрээр мэдэгдэнэ.	8.1. Нэгжийг өөрчлөх асуудлын талаар орон нутгийн иргэдээс өөрчлөлтийг “дэмжиж байна”, “дэмжихгүй” гэсэн хоёр санал авна.
Гүйцэтгэх үүрэг нэг бүр	Уулзалтад оролцох	Санал өгөх
Үүргийг хэрэгжүүлэхэд зайлшгүй хийх үйлдэл нэг бүр	Уулзалтад нэг удаа оролцоно.	Нэг удаа санал өгнө.
Цаг хугацаа	Тухайн бүс нутгийн нутаг дэвсгэрийн хэмжээнээс шалтгаалан уулзалт болох байр руу явах хугацааг тодорхойлно.	Тухайн бүс нутгийн нутаг дэвсгэрийн хэмжээнээс шалтгаалан санал өгөх байр руу явах хугацааг тодорхойлно.

ХОЁР. ТӨРИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН ЗАРДАЛ

1.1. Төрийн байгууллагын гүйцэтгэх үүргийг тодорхойлох

Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийг өөрчлөх асуудлаар оролцогч талуудын санал авах журмын төслийн 4, 5, 6, 8 дугаар зүйлд төрийн байгууллагад үүсэх зардалтай шууд ба шууд бус хамаарал бүхий зохицуулалт орсон боловч төрд зайлшгүй зардал ачаалал үүсгэх үүргийг бий болгосон зохицуулалтыг тодорхойлон, тэдгээрийн хоорондын уялдаа холбоог анхааран үзэж голлон үүрэг гүйцэтгэх байгууллага, түүнд хамааралтай заалтыг авч үзлээ.

Хүснэгт 1. Төрийн байгууллагад үүрэг хүлээлгээсэн зохицуулалт

Нэгж	Санал гаргах, санаачлах эрхтэй этгээд	Саналыг хэлэлцэж, шийдвэрлэх эрхтэй этгээд	Нэгжийн өөрчлөлтийн төсөл хийх этгээд	Үүрэг	Хариуцах байгууллага
Сум	Иргэд, Засаг дарга, Засгийн газар/ЗГ/	Аймаг, Нийслэлийн ИТХ	ЗДТГ, /Засгийн газар өөрийн санаачилсан төслийг хийнэ./	4.1.1. Аймгийн сумын тоо, багийн тоо	Аймгийн статистикийн хэлтэс /Үндэсний статистикийн хороо/ /Батлан хамгаалах яам, Хил хамгаалах ерөнхий газар/
				4.1.2. Нийслэлийн дүүрэг, хороо, хэсгийн тоо	
				4.2.1. Нутаг дэвсгэрийн хэмжээ зохистой, тэнцвэртэй байх	
				4.2.2. Алслагдсан байдал: аймгийн төвөөс сум, баг хүртэлх зай	
				4.2.3. Ердийн, алслагдсан, хилийн, төв суурин, орон нутгийн хот	
				4.2.4. Хилийн цэс тодорхой байх	
				4.3.1. Хүн амын тоо, өсөлтийн хандлага	
				4.3.2. Иргэд суурьшин амьдрах боломжтой байх	
Дүүрэг	Иргэд, Засаг дарга, Засгийн газар/ЗГ/			4.3.3. Хүн амын шилжих хөдөлгөөний татах/түлхэх хүчний харьцаа, хандлага	
				4.4.1. Дэд бүтэц: зам тээврийн байдал, эрчим хүчний хангамж, усан хангамж, цэвэрлэх болон ариутгалын систем	Аймгийн эрчим хүчний зохицуулах зөвлөл, Аймгийн ус, дулааны газар, /Ус сувгийн удирдах газар, Эрчим хүчний зохицуулах хороо, Зам тээврийн яам,

					Авто замын хөгжлийн газар/
				4.4.2. Орон нутгийн үйлдвэрлэл, үйлчилгээ; Хөдөө аж ахуй, Боловсруулах үйлдвэр; төрөл бүрийн үйлчилгээ нь зэрэг тодорхой бөгөөд хоршин ажиллах боломжтой байх	Аймгийн хүнс, худалдаа, үйлдвэрлэлийн алба, Хүнс, хөдөө аж ахуйн газар /Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам,
				4.5.1. Эрүүл мэндийн үйлчилгээ	Аймгийн Эрүүл мэндийн газар /Эрүүл мэндийн яам/
				4.5.2. Боловсрол	Аймгийн Боловсролын газар, /Боловсрол, Шинжлэх ухааны яам/
				4.5.3. Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх	Аймгийн Цагдаагийн газар /Цагдаагийн ерөнхий газар/
				4.5.4. Нийгмийн бусад үйлчилгээ	Холбогдох чиг үүргийн яам, агентлагууд
				4.6. Төрийн болон Нутгийн захиргааны ажил үйлчилгээ	
Аймаг	Засгийн газар	Хэлэлцэх эсэх нь журмаар тодорхой заагдаагүй	Засгийн газар		

Гүйцэтгэх этгээд	Гүйцэтгэх үүрэг	Хэнд	Хэрхэн
ИТХ-ын ажлын хэсэг	Мэдээлэх	Сумын иргэдэд	хэвлэмэл танилцуулга
		Дүүргийн иргэдэд	цахим
			хэвлэмэл

Танилцуулах	Сумын иргэдэд	хэвлэмэл танилцуулга	
	Дүүргийн иргэдэд	цахим	
		хэвлэмэл	
Талуудын уулзалт хэлэлцүүлэг хийх	Сумын иргэдэд	уулзалт	
	Дүүргийн иргэдэд	уулзалт	
Нөлөөллийн үнэлгээ хийх	Сум, дүүргийн иргэд	Үйл ажиллагаа болон эрх нь зөрчигдөж болзошгүй талуудтай уулзаж, тайлбар, танилцуулга, хэлэлцүүлэг хийж, зөвшилцөнө.	
		Нэгжийн өөрчлөлтийн шийдвэр гаргаснаар бий болох үр дүн, эрсдэл, зардалтай холбоотой санаа бодлыг сонсож, тэмдэглэж албажуулахдаа ажлын хэсэг нь нэгжийн өөрчлөлтийн төсөлтэй холбоотой баг, хороо, сум, дүүргийн иргэдийн санаа бодлыг баг, хорооны ИНХ, сум, дүүргийн ИТХ-аар шатлан хэлэлцэж, дэмжсэн болон эс дэмжсэн учир шалтгааныг тэмдэглэж, албажуулна.	
		Нөлөөллийн шинжилгээ	Ялгаварлан гадуурхсан эсхүл аль нэг бүлэгт давуу байдал үүсгэх эсэх: өөрчлөлт хийгдсэн баг, хорооны иргэдэд ялгаатай байдал үүсэх эсэх;
			Хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт агуулж байгаа эсэх: хэрэв тийм бол хуульд нийцсэн эсэх
			Жендерийн эрх тэгш байдлыг хангасан эсэх: Нэгжийн өөрчлөлтийн талаарх санал асуулга, хэлэлцүүлэгт иргэдийн тэгш оролцуулах
			Орон нутгийн болон бусад аж ахуйн нэгж хоорондын өрсөлдөөнд нөлөө үзүүлэх эсэх:
			Хязгаарлагдмал өрсөлдөөний улмаас үнийн хөөрөгдөл бий болох эсэх: Иргэдийн хүнс болон суурь хэрэгцээний барааны нийлүүлэлт, үнэд өөрчлөлт орох
			Орон нутгийн иргэд, малчид, аж ахуйн нэгжүүдэд бэрхшээл, хүндрэл үүсэх эсэх:
			Төрийн байгууллага болон иргэн, хуулийн этгээдэд захиргааны шинж чанартай нэмэлт ачаалал бий болох эсэх: Бүртгэл, мэдээлэл, үйлчилгээ авах гэх мэт.
			Аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагааг зогсооход хүргэх эсэх:
			Эдийн засаг, нийгмийн болон бусад үйл ажиллагаанд ямар нэгэн саад хориг тогтоох эсэх, хэрэв тийм бол тэр нь хуульд нийцсэн эсэх:

				Хэрэглэгчдийн эрх ашигт нөлөөлөх эсэх: Иргэдийн ахуй амьдралд эерэг, сөрөг нөлөө
				Хүнд суртал, авилга гарах нөхцөл, боломж бүрдүүлсэн байж болзошгүй зохицуулалт байгаа эсэх, байгаа бол тэр нь хуульд нийцсэн эсэх:
	Иргэдээс санал авах ажлыг зохион байгуулах	Сум, дүүргийн иргэд	Ажлын хэсэг нь нэгжийн өөрчлөлтийн төсөлтэй холбоотой баг, хороо, сум, дүүргийн иргэдийн санаа бодлыг баг, хорооны ИНХ, сум, дүүргийн ИТХ-аар шатлан хэлэлцэж, дэмжсэн болон эс дэмжсэн учир шалтгааныг тэмдэглэж, албажуулна.	

Дээрх хүснэгтэд дурдсан Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийг өөрчлөх асуудлаар оролцогч талуудын санал авахад шаардлагатай зардалд хамаарагдах хүчин зүйлсийг тодорхойлохын зэрэгцээ улсын төсөвт үүсэх зардлыг урьдчилан тооцох болно.

Тус байгууллагын хүний нөөцийн зардал, материаллаг зардлыг авч үзэх боломжтой.

ГУРАВ. АЖИЛ ҮЙЛЧИЛГЭЭГ ГҮЙЦЭТГЭХ ХҮНИЙ НӨӨЦИЙГ ТОДОРХОЙЛОХ

Төсөл дэх төрийн байгууллагад хүлээлгэсэн үүргийг гүйцэтгэхэд шаардагдах ажил, үйлчилгээ тус бүрийг стандарт үйл ажиллагааны загварын дагуу тооцож, хэдий хэмжээний цаг хугацаа зарцуулахыг тогтоох юм. Хугацааг тодорхойлсноор тухайн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх хүний нөөцийн хэрэгцээг тогтоох бөгөөд улмаар улсын төсөвт хүний нөөцтэй холбоотой ямар хэмжээний зардал нэмэгдэхийг урьдчилан тооцох боломжтой.

Хүний нөөцийн хэрэгцээг тооцохдоо тухайн ажил, үйлчилгээг хэрэгжүүлэхэд зарцуулах хугацаа болон 1 жилд гүйцэтгэх тохиолдлын тоогоор баримжаалдаг.

Төрийн байгууллагын үйл ажиллагаа, ачааллын онцлогт тохирсон стандарт үйл ажиллагаа болон түүнд шаардагдах хугацааг нэгдсэн байдлаар тогтоосон зүйлгүй байна. Иймд стандартад тооцох тохиолдлын тоог Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийг өөрчлөх асуудлаар оролцогч талуудын санал авах журам хэрэгжихтэй холбоотой нэгжийн өөрчлөлтийн төсөлд санал өгөх эрх бүхий баг, хороо, сум, дүүргийн иргэдийн нийт тоог 2021 оны байдлаар авч үзэхээр байна.

3.1. Зарцуулах хугацааг тодорхойлох

Өнөөдрийн байдлаар Монгол Улс нь засаг захиргаа нутаг дэвсгэрийн хувьд 21 аймаг, 330 сум, 9 дүүрэг, 171 хороо, 1639 багтай байна. Тухайн баг, хороо, сум, дүүрэг бүрийн хүн амын тоо харилцан адилгүй бөгөөд нэгжийн өөрчлөлтөд санал өгөх эрх бүхий нийт хүн амаас санал авах хугацаа, ажиллах хүчийг нарийвчлан тогтоох боломжгүй байх тул Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийг өөрчлөх асуудлаар оролцогч талуудын санал авах журмын төслийн 6.3.1-д “Өөрчлөлтийн төслийг сум, багийн иргэдэд 3 сарын дотор хэвлэмэл танилцуулга, уулзалт зэрэг хэлбэрээр мэдэгдэнэ (өвөлжөө, хаваржаа, зусланд буух, отор нүүдэл хийх зэргээр алслагдсан болон цаг үеийн хүндрэл зэргийг тооцож аль болох мэдээлэл авах, мөн хариу хэлэх боломжийг олгох)” гэж, 6.3.2-д “Өөрчлөлтийн төслийг дүүрэг, хорооны иргэдэд 45 хоногийн дотор цахим, хэвлэмэл, уулзалт зэрэг хэлбэрээр мэдэгдэнэ” гэж тус тус заасныг үндэслэн аль ч сум, багийн иргэдэд мэдээлэл хүргэх хугацааг нийт 3 сар гэж, дүүрэг, хорооны иргэдэд 45 хоног байхаар тооцон гаргахаар байна.

ДӨРӨВ. ГАРАХ ЗАРДЛЫГ УРЬДЧИЛАН ТООЦООЛОХ

Төрийн байгууллагад буюу төрөөс гарах зардлыг урьдчилан тооцох үе шатанд:

- Хүний нөөцийн зардал (*төрийн албан хаагчтай холбоотой шууд болон шууд бусаар үүсэх зардал*)
- Материаллаг зардал (*төрийн албан хаагчийн ажлын байртай*

холбогдон гарах нийтлэг зардал)

- Бусад зардал (тухайн ажил үйлчилгээг гүйцэтгэхэд дагалдан гарах зардал)- ыг тус тус тооцож гаргана.

4.1.Хүний нөөцийн зардал

Хүний нөөцийн зардлыг тооцохдоо тухайн ажил, үйлчилгээ буюу үүргийг гүйцэтгэх төрийн байгууллагын албан хаагчид зарцуулах цалин хөлс, нэмэгдэл, урамшуулал зэрэг төрөөс хариуцдаг бүх зардлыг нэгтгэн авч үзэх ба эдгээрийн дундаж хэмжээгээр тооцож тогтоодог.

Хүснэгт 3. Хүний нөөцийн зардлын тооцоо

Харьяа чиг үүргийн байгууллага	Албан тушаал	Цалингийн зэрэглэл	Нэг сарын цалин /₮/ /нэг сард дунджаар 160 цаг/	Ажил гүйцэтгэх хугацаа	Холбогдох цалин /₮/
Аймгийн статистикийн хэлтэс	Аймгийн Засаг даргын эрхлэх асуудлын хүрээний нутгийн захиргааны байгууллагын мэргэжилтэн	T3-5	594,803₮-732,900₮	1 цаг * /8 төрлийн ажилд/ Нийт 8 цаг.	29,740₮-36,645₮
Үндэсний статистикийн хороо	Засгийн газрын агентлагийн мэргэжилтэн	T3-6	638,906₮ - 790,162₮	1 цаг	3,993₮-4,939₮
Батлан хамгаалах яам	Яамны мэргэжилтэн	T3-7	689,597₮-855,978₮	1 цаг	4,310₮-5,350₮
Хил хамгаалах ерөнхий газар	Засгийн газрын агентлагийн	T3-6	638,906₮ - 790,162	1 цаг	3,993₮-4,939₮

	мэргэжилтэн				
Аймгийн эрчим хүчний зохицуулах зөвлөл	Аймгийн Засаг даргын эрхлэх асуудлын хүрээний нутгийн захиргааны байгууллагын мэргэжилтэн	T3-5	594,803₮ - 732,900₮	1 цаг /2 төрлийн ажилд/ Нийт 2 цаг.	7473₮ - 9161₮
Эрчим хүчний зохицуулах хороо	Улсын байцаагч	T3-6	638,906₮ - 790,162₮	1 цаг	3,993₮ - 4,939₮
Аймгийн ус, дулааны газар	Аймгийн Засаг даргын эрхлэх асуудлын хүрээний нутгийн захиргааны байгууллагын мэргэжилтэн	T3-5	594,803₮ - 732,900₮	1 цаг /2 төрлийн ажилд/ Нийт 2 цаг.	7,473₮ - 9,161₮
Ус сувгийн удирдах газар	Улсын байцаагч	T3-6	638,906₮ - 790,162₮	1 цаг	3,993₮ - 4,939₮
Зам тээврийн яам	Яамны мэргэжилтэн	T3-7	689,597₮ - 855,978₮	1 цаг	4,310₮ - 5,350₮
Аймгийн хүнс, худалдаа, үйлдвэрлэлийн алба	Засгийн газрын агентлагийн мэргэжилтэн	T3-6	638,906₮ - 790,162₮	1 цаг	3,993₮ - 4,939₮

<u>Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрий н яам</u>	Яамны мэргэжилт эн	T3-7	689,597₮- 855,978₮	1 цаг	4,310₮- 5,350₮
Аймгийн Хүнс, хөдөө аж ахуйн газар	Аймгийн Засаг даргын эрхлэх асуудлын хүрээний нутгийн захиргаан ы байгууллаг ын мэргэжилт эн	T3-5	594,803₮- 732,900₮	1 цаг /2 төрлийн ажилд/ Нийт 2 цаг.	7,473₮ - 9,161₮
Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрий н яам	Яамны мэргэжилт эн	T3-7	689,597₮- 855,978₮	1 цаг	4,310₮- 5,350₮
Аймгийн Эрүүл мэндийн газар	Эрүүл мэндийн салбарын мэргэжилт эн	TҮ - 7	703,626₮- 799,806₮	1 цаг	4,389₮- 4,999₮
Эрүүл мэндийн яам	Яамны мэргэжилт эн	T3-7	689,597₮- 855,978₮	1 цаг	4,310₮ - 5,350₮
Аймгийн Боловсрол ын газар	Засгийн газрын агентлагий н мэргэжилт эн	T3-6	638,906₮- 790,162₮	1 цаг	3,993₮- 4,939₮
Боловсрол , Шинжлэх ухааны яам	Яамны мэргэжилт эн	T3-7	689,597₮- 855,978₮	1 цаг	4,310₮- 5,350₮
Аймгийн	Хүний		666,304₮-	1 цаг	4,164₮-

Цагдаагийн газар	нөөцийн ажилтан	ТТ-10	841,216₮		5,258₮
Цагдаагийн ерөнхий газар	Хүний нөөцийн мэргэжилтэн	ТТ- 11	692,493₮-876,154₮	1 цаг	4,328₮-5,476₮
Улсын бүртгэлийн ерөнхий газар	Улсын байцаагч	ТЗ-6	638,906₮-790,162₮	1 цаг	3,993₮-4,939₮

Журмын төсөлд Засаг даргын Тамгын газар, иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаас байгуулсан Ажлын хэсгийн бүтэц зохион байгуулалт, ажиллах хүчний хүний нөөц зэргийг нарийвчлан зохицуулаагүй байх тул эдгээртэй холбогдон гарах хүний нөөцийн зардлыг тооцон гаргах боломжгүй байна.

4.2. Материаллаг зардал

Журамд нэгжийн өөрчлөлтийн төсөл боловсруулах үүрэг бүхий этгээд болон иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлаас зохион байгуулсан Ажлын хэсгийн гүйцэтгэх үүргийг дурдсан байна.

Дээрх зохицуулалттай холбоотойгоор Ажлын хэсгийн ажил үүрэг гүйцэтгэж буй нэг ажилтны дундаж зардлыг тооцов.

Хүснэгт 4. Материаллаг зардлын тооцоо /1 жил, 1 ажилтан/

Зардлын нэр		Зардлын төрөл	Хэмжээ /төгрөг/
Урсгал зардал	Хангамж, бараа материалын зардал	Бичиг хэрэг	640,000₮
		Ном, хэвлэл	1,625,000₮
		Шуудан холбоо	306,812₮
		Гэрэл, цахилгаан, сантехник, бусад эд хогшлын холбогдолтой сэлбэг хэрэгсэл, гэрлийн шил, залгуур зэрэг ¹	1,800,000₮

¹ Бага үнэтэй, түргэн элэгдэх, ахуйн эд зүйлс

		Цэвэрлэгээний материал ²	960,000₮
	Байр, өрөө тасалгааны ашиглалттай холбоотой зардал	Түлш, халаалт	263,408₮
		Гэрэл, цахилгаан	128,239₮
		Цэвэр, бохир ус	599,438₮
		Урсгал засвар	127,752₮
Нийт			6,450,649₮

Урсгал засвар	Компьютер, тоног төхөөрөмжийн засвар	456,000₮
	Автомашины засвар үйлчилгээ, тос масло ³	2,000,000₮
	Нийт	2,456,000₮
Бусдаар гүйцэтгүүлсэн ажил, үйлчилгээний төлбөр, хураамж	Авто тээврийн хэрэгслийн татвар	185,000₮
	Авто тээврийн утааны татвар	3,500₮
	Газрын төлбөр	22,253₮
	Нийт	210,753₮
Элэгдэл, хорогдлын зардал	Техник, тоног төхөөрөмж ⁴	160,000₮
	Тавилга, эд хогшил ⁵	100,000₮
	Барилга, байгууламж ⁶	65,670₮
	Нийт	325,670₮

2 Хог хаягдал зайлуулах, устгал, ариутгалд хамаарах бөгөөд хангамж, бараа материалын зардлын нэг хэсэг болдог байна.

3 Нэг ширхэг автомашинд ногдох зардал

4 Үнийг дунджаар 800,000 гэж тооцоход 20% нь элэгдэл, хорогдол буюу 160,000 болно.

5, Эд хогшил болох ширээ, сандал, шүүгээ, утасны аппаратын үнийг дунджаар 1,000,000 гэж тооцоход 10% нь элэгдэл хорогдол буюу 100,000 болно.

6 ЗГ-ын 2002

Эдгээр зардлууд нийлээд “ажлын байрны ердийн дундаж материаллаг зардал”-ыг бүрдүүлнэ.

Ажлын байрны дундаж материаллаг зардал = 9,443,072₮

Хангамж, бараа материалын зардал /5,331,812/ + Байр, өрөө тасалгааны ашиглалттай холбоотой зардал /1,118,837/ + Урсгал засвар /2,456,000/ + Бусдаар гүйцэтгүүлсэн ажил, үйлчилгээний төлбөр, хураамж /210,753/ + Элэгдэл хорогдлын зардал /325,670/

Дээрхээс үзвэл нэг албан хаагчид гарах материаллаг зардал нь жилд 9,433,072 төгрөг байна.

4.3. Бусад зардал

Бусад зардалд тухайн ажил, үүргийг гүйцэтгэхэд дагалдан гарах зардлыг авч үздэг. Дагалдан гарах зардлыг энэ хэсэгт тооцоолох шаардлагатай бөгөөд тус зардлыг гаргахдаа Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газрын даргын 2018 оны 4 дүгээр сарын 19-ний өдрийн А/80 дугаар тушаалын хавсралтаар баталсан “Гэрээний үндсэн дээр гүйцэтгүүлэх үйлчилгээнд хамрагдах иргэний тоо, шаардагдах хөрөнгийн хэмжээг тодорхойлох аргачлал”-ыг баримжаалан шаардлагатай дүнг авч тооцсон болно.

Хүснэгт 5. Ажлын хэсгийн нэг ажилтанд ногдох зардлын дээд хэмжээ

№	Зардлын төрөл	Ажлын 5 өдөр -	Ажлын 10 өдөр	1 жилд /ажлын 240 өдөр/
1	Бичиг хэрэг	2,000₮	4,000₮	96,000₮
2	Тараах материал, гарын авлага	2,000₮	4,000₮	96,000₮
3	Цайны зардал	3,000₮	6,000₮	144,000₮
4	Хоол, унааны мөнгө	8,500₮	17,000₮	408,000₮
5	Саналын материал	3,000₮	6,000₮	144,000₮
Нийт		18,500₮	37,000₮	888,000₮

4.2. Журмыг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах нийт зардал

Ийнхүү журмыг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах нийт зардлыг тооцоог дараах байдлаар гаргав. Эдгээр зардалд Засаг даргын Тамгын газар, Ажлын хэсгийн хүний нөөцийн зардлууд ороогүй болно.

Хүснэгт 6. Журмыг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах болох зардлын тооцоо №1

Чиг үүрэг /Журмын заалтаар/	Аймгийн статистикийн хэлтэс	Үндэсний статистикийн хороо	Батлан хамгаалах яам	Хил хамгаалах ерөнхий газар	Аймгийн эрчим хүчний зохицуулах зөвлөл	Эрчим хүчний зохицуулах хороо	Аймгийн ус, дулааны газар	Ус сувгийн удирдах газар	Зам тээврийн яам
4.1.1 Аймгийн сумын тоо, багийн тоо	7,717-8,580₮ /1 удаагийн/	-	-	-	-	-	-	-	-
4.1.2 Нийслэлийн дүүрэг, хороо, хэсгийн тоо	7,717-8,580₮ /1 удаагийн/	7,993-8,939 ₮ /1 удаагийн/	-	-	-	-	-	-	-
4.2.1 Нутаг дэвсгэрийн хэмжээ зохистой, тэнцвэртэй байх	7,717-8,580₮ /1 удаагийн/	-	-	-	-	-	-	-	-
4.2.2 Алслагдсан байдал: аймгийн төвөөс сум, баг хүртэлх зай	7,717-8,580₮ /1 удаагийн/	-	-	-	-	-	-	-	-
4.2.3 Ердийн, алслагдсан, хилийн, төв суурин, орон нутгийн хот	7,717-8,580₮ /1 удаагийн/	-	-	-	-	-	-	-	-
4.2.4 Хилийн цэс тодорхой байх	-	-	8,310-9,350₮ /1 удаагийн/	7,993-8,939₮ /1 удаагийн/	-	-	-	-	-

4.3.1 Хүн амын тоо, өсөлтийн хандлага	7,717-8,580₮ /1 удаагийн/	-	-	-	-	-	-	-	-
4.3.2 Иргэд суурьшин амьдрах боломжтой байх /амьдрах нөхцөл, ажлын байр, өрхийн орлого/	7,717-8,580₮ /1 удаагийн/	-	-	-	-	-	-	-	-
4.3.3 Хүн амын шилжих хөдөлгөөний татах / түлхэх хүчний харьцаа, хандлага	7,717-8,580₮ /1 удаагийн/	-	-	-	-	-	-	-	-
4.4.1 Дэд бүтэц: зам тээврийн байдал, эрчим хүчний хангамж, усан хангамж, цэвэрлэх болон ариутгалын систем	-	-	-	-	11,473-13,161₮ /1 удаагийн/	7,993-8,939 ₮ /1 удаагийн/	11,473-13,161 ₮ /1 удаагийн/	7,993-8,939 ₮ /1 удаагийн/	8,310-9,350 ₮ /1 удаагийн/
НИЙТ	61,736-68,640₮	7,993-8,939 ₮	8,310-9,350₮	7,993-8,939₮	11,473-13,161₮	7,993-8,939 ₮	11,473-13,161 ₮	7,993-8,939 ₮	8,310-9,350 ₮

Хүснэгт 7. Журмыг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарч болох зардлын тооцоо №2

Чиг үүрэг /Журмын заалтаар/	Аймгийн хүнс, худалдаа , үйлдвэр лэлийн алба	<u>Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэр ийн яам</u>	Аймгийн Хүнс, хөдөө аж ахуйн газар	Аймгийн Эрүүл мэндийн газар	Эрүүл мэндийн яам	Аймгийн Боловсруул лын газар	Боловсруул, Шинжлэх ухааны яам	Аймгийн Цагдаагийн газар	Цагдаагийн ерөнхий газар	ИТХ-с байгуулсан Ажлын хэсэг	ЗДТГ	УБЕГ
4.4.2 Орон нутгийн үйлдвэрлэл үйлчилгээ: Хөдөө аж ахуй, Боловсруул ах үйлдвэр: төрөл бүрийн үйлчилгээ нь зэрэг тодорхой бөгөөд хоршин ажиллах боломжтой байх	7,993- 8,939 ₮ /1 удаагийн/	8,310- 9,350 ₮ /1 удаагийн/	11,473- 13,161 ₮ /1 удаагийн/	-	-	-	-	-	-			
4.5.1 Эрүүл мэндийн үйлчилгээ /сум, баг, өрхийн эмнэлэг, түргэн тусламж/	-	-	-	8,389- 8,999 ₮ /1 удаагийн/	8,310- 9,350 ₮ /1 удаагийн /	-	-	-	-			
4.5.2 Боловсруул /сургуулийн өмнөх, бага дунд	-	-	-	-	-	7,993- 8,939 ₮ /1 удаагийн/	8,310- 9,350 ₮ /1 удаагийн/	-	-	-	-	-

боловсрол/						йн/						
4.5.3 Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх	-	-	-	-	-	-	-	8,164-9,258 ₮ /1 удаагийн/	8,328-9,476₮ /1 удаагийн/	-	-	-
4.5.4 Нийгмийн бусад үйлчилгээ	-	-	-	-	-	-	-	-	-			
5.6 Нэгжийн өөрчлөлтийн дараа иргэний бүртгэл, үнэмлэх, үл хөдлөх хөрөнгийн бүртгэл, хаяг зэргийг өөрчлөх зардлыг төрөөс хариуцна.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	дунджаар 1 сум 3491, аймаг 54,866 хүн амтай гэж тооцвол /149,12 1,944-2,204,1 21,944//
5.1 Баг, хороо, сум дүүргийг өөрчлөх асуудлаар иргэд болон Засаг дарга санал гаргаж болно. Баг хорооны ИНХ, аймаг, нийслэлийн ИТХ саналыг тус тус	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10,331,072 ₮	10,331,072 ₮	

хэлэлцэж хурлаар гарсан шийдвэрийн дагуу ЗДТГ өөрчлөлтийн төслийг хийнэ.												
6.1 Нэгжийн өөрчлөлтийн төслийг иргэдэд мэдээлэх, танилцуулах талуудын уулзалт, хэлэлцүүлэг хийх, нөлөөллийн үнэлгээ хийх, санал авах ажлыг зохион байгуулах үүрэг бүхий Ажлын хэсгийг ИТХ зохион байгуулна.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	дунджа ар 1 сум 3491, аймаг 54,866 хүн амтай гэж тооцвол иргэдийн санал авах зардал 17,455, 000- 274,330 ,000	дунджа ар 1 сум 3491, аймаг 54,866 хүн амтай гэж тооцвол иргэдийн санал авах зардал 17,455, 000- 274,330 ,000	
Нийт	7,993- 8,939 ₮	8,310- 9,350 ₮	11,473- 13,161 ₮	8,389- 8,999 ₮	8,310- 9,350 ₮	7,993- 8,939 ₮	8,310- 9,350 ₮	8,164-9,258 ₮	8,328- 9,476₮	27,786, 072- 284,661 ,072 ₮	27,786, 072- 284,661 ,072 ₮	149,121 ,944 - 2,204,1 21,944₮

ТАВ. ДҮГНЭЛТ

Төслийн зардлын тооцоог хийх ажиллагааны зорилго нь хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх явцад иргэн, хуулийн этгээд, төрийн байгууллагад хэдий хэмжээний зардал, ачаалал үүсгэхийг урьдчилан гаргах юм.

Төсөлд хуулийн этгээдэд үүрэг хүлээлгэсэн зохицуулалтгүй бөгөөд зардлын тооцоог хийх судалгааны хүрээнд иргэн болон төрийн байгууллагад үүсэх зардлыг урьдчилсан байдлаар тооцов.

Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийг өөрчлөх асуудлаар оролцогч талуудын санал авах журмын төслийн 4, 5, 6, 8 дугаар зүйлд төрийн байгууллагад үүрэг ногдуулж, түүнтэй холбогдон үүсэх зардалтай шууд ба шууд бус хамаарал бүхий зохицуулалт орсон боловч төрд зайлшгүй зардал ачаалал үүсгэх үүргийг бий болгосон зохицуулалтыг тодорхойлон, тэдгээрийн хоорондын уялдаа холбоог анхааран үзэж голлон үүрэг гүйцэтгэх байгууллага, түүнд хамааралтай заалтыг авч үзсэн болно.

Монгол Улс нь Засаг захиргаа нутаг дэвсгэрийн хувьд 21 аймаг, 330 сум, 9 дүүрэг, 171 хороо, 1639 багтай байна. Тухайн баг, хороо, сум, дүүрэг бүрийн хүн амын тоо харилцан адилгүй бөгөөд Монгол Улсын хэмжээнд нийт 330 сум байхаас эдгээр сумын дундаж хүн амын тоо 3491, нийт 21 аймгийн дундаж хүн амын тоо нь 54866 иргэн байна.

Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийг өөрчлөх асуудлаар оролцогч талуудын санал авах журмаар нэгжийг нэгтгэх, хуваах, татан буулгах, шилжүүлэх, өөрчлөх талаар зохицуулсан тул дээрх дундаж хүн амын тоог үндэслэн зардлыг тооцоход харьцангуй зөрүүтэй дүн гарсан болно.

Улмаар Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийг өөрчлөх асуудлаар оролцогч талуудын санал авах журмыг хэрэгжүүлэхэд нийт мөнгөн дүн буюу улсын төсөвт үүсэх зардал ойролцоогоор 204,904,632 /хоёр зуун дөрвөн сая есөн зуун дөрвөн мянга зургаан зуун гучин хоёр/ төгрөгөөс 2,773,680,328 /хоёр тэрбум долоон зуун далан гурван сая зургаан зуун наян мянга гурван зуун хорин гурав/ төгрөг байхаар тооцоо гарч байна.

Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийг өөрчлөх асуудлаар оролцогч талуудын санал авах ажиллагаа нь багагүй зардлыг шаарддаг, улсын төсөвт тодорхой хэмжээний ачаалал үүсгэх хэдий ч нэгжийг өөрчлөх асуудал орон нутаг болон улсын хөгжилд чухал ач холбогдолтой, улмаар улсын төсвийн бусад зардал хэмнэгдэх чухал ач холбогдолтой.

Хавсралт 1: 2020 оны байдлаар хүн амын сонгуулийн насанд хүрсэн хүн амын тоо

Насны бүлэг	Хүйс	2020 оны байдлаар
18	Нийт	43,556
	Эрэгтэй	22,203
	Эмэгтэй	21,353
19	Нийт	45,500
	Эрэгтэй	22,942
	Эмэгтэй	22,558
20-24	Нийт	236,839
	Эрэгтэй	119,766
	Эмэгтэй	117,073
25-29	Нийт	264,277
	Эрэгтэй	132,802
	Эмэгтэй	131,475
	Нийт	310,085

30-34	Эрэгтэй	154,702
	Эмэгтэй	155,383
35-39	Нийт	260,361
	Эрэгтэй	128,212
	Эмэгтэй	132,149
40-44	Нийт	228,355
	Эрэгтэй	111,300
	Эмэгтэй	117,055
45-49	Нийт	202,734
	Эрэгтэй	96,633
	Эмэгтэй	106,101
50-54	Нийт	171,428
	Эрэгтэй	79,541
	Эмэгтэй	91,887
	Нийт	144,036

55-59	Эрэгтэй	65,015
	Эмэгтэй	79,021
60-64	Нийт	106,144
	Эрэгтэй	45,480
	Эмэгтэй	60,664
65-69	Нийт	58,377
	Эрэгтэй	23,967
	Эмэгтэй	34,410
70+	Нийт	85,319
	Эрэгтэй	31,997
	Эмэгтэй	53,322

Эрэгтэй- 1.034.560

Эмэгтэй- 1.122.460

Нийт- 2.157.020

Хавсралт 2: 2020 оны байдлаар 18 болон түүнээс дээш насны иргэдийн судалгаа

Улс	2,157,020
Улаанбаатар хот	1,004,842
Аймгийн иргэд	1,152,178
Аймгийн тоо	21
Аймгийн иргэдийн дундаж тоо	54,866
Сумын тоо	330
Сумын иргэдийн дундаж тоо	3,491